

NOTE LEXICOGRAFICE

I. Mării

Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Cluj-Napoca

Abstract. Lexicographical Notes. The author presents 6 lexicographical notes (1) *húrlă* = *úrlă*²; (2) *hurlói* = *hurlóu* = *hurloáie* = *horlói* = *orlói* = *urlói* = *urloáie* < (*h*)*úrlă* / *hornói* < *horn*; (3) *ieğúță* = *uieğúță*; (4) *iérhă* = *íră* = *írhă* = *érhă*; (5) *ieroágă* = *ierúgă*; (6) *igán*, *-ă* = *vigán*, *-ă*.

D i r e c t l y, these notes *c r i t i c a l l y* (but *n o t c r i t i c i s t i c a l l y*) refer to the MDA, in the second section dedicated to commentaries; *i n d i r e c t l y*, they refer, based on the files collected, to the editing of the DLR, the old series (=DA) and also DLR, the new series.

Keywords: *lexicography, lexicology, etymology, húrlă* = *úrlă*²; *hurlói* = *hurlóu* = *hurloáie* = *horlói* = *orlói* = *urlói* = *urloáie* < (*h*)*úrlă* / *hornói* < *horn*; *ieğúță* = *uieğúță*; *iérhă* = *íră* = *írhă* = *érhă*; *ieroágă* = *ierúgă*; *igán*, *-ă* = *vigán*, *-ă*.

Precizare: Dedicată cu o foarte mare bucurie distinsului profesor universitar și lingvist omagiat*, prezentele note lexicografice fac parte dintr-un serial de astfel de texte lingvistice. *D i r e c t*, aceste note, în secțiunea a II-a, cea consacrată *observațiilor*, se referă, *c r i t i c* (**și nu c r i t i c i s t**), la MDA; *i n d i r e c t*, însă, ele vizează, desigur, și *r e r e d a c t a r e a*, pe sau în baza fișierului marelui nostru dicționar academic, ca DLR (serie nouă), a DA sau, riguros și (foarte) adevărat, a DA ms, lucrare lexicografică academică integral redactată și revizuită (din păcate chiar și ideologic) prin efortul lexicografilor clujeni (în perioada 1942–1952) și a celor bucureșteni (în perioada 1949–1952). Această versiune, finalizată în anul 1952, a DLR academic nu a fost, din motive *e x t r a l i n g v i s t i c e* (= politico-ideologice), publicată, fapt pentru care acest dicționar, aflat în manuscris la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” din București, este cunoscut (și citat), de către specialiști, prin sigla DA ms sau, mai rar, de către redactorii DLR (*s e r i e n o u ă*), prin sigla DA-bază, pentru că, în anul

* La ceas aniversar, îi urez, și pe această cale, mult stimatei noastre prietene multă sănătate și la încă foarte mulți, luminoși, fericiți și rodnici ani!

1959, când DLR pușcarian se reia, DA ms este folosit ca bază în redactarea (începând cu litera **M**) a DLR, serie nouă, de către lexicograful bucureșteni, clujeni și ieșeni ai celor trei institute de specialitate ale Academiei Române (=, pe atunci, Academia Republicii Populare Române). Să mai precizăm (și aici) că, pentru partea din DLR (serie vechi) = DA, parte elaborată și publicată sub conducerea reală a lui Sextil Pușcariu, DA ms a constituit și adevărata bază a rescrierii, din păcate, **necritice** și **restrictiv** actualizate (= doar neologic) a respectivelor articole lexicografice în insolitul mic dicționar academic (MDA).

Neavând, pentru moment, posibilitatea unei consultări (directe sau indirecte) a DA ms, regretăm profund faptul că, pentru articolele din MDA reproduse în prima parte (= **I**) a notelor noastre lexicografice, nu am putut să reproducem, integral, și articolele corespunzătoare din DA ms, cele care, aceste articole și nu cele din DA, au fost, cu adevărat, rescrise de redacția MDA. Reproducerea, după articolele din DA, și a acestor articole din DA ms ar fi fost, cu siguranță, foarte instructivă și foarte lămuritoare din multe puncte de vedere.

1. HÚRLĂ = ÚRLĂ²

I. Articole lexicografice:

1. În DLR 20002/345–346, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„ÚRLĂ² s. f. (Prin sudul Transilv.) Tub gros care se întrebuințează la hornuri; burlan, olan (**2**). Cf. SCRIBAN, D. ♦ (Regional; în forma *hurlă*) Horn. ALR II/I MN 129, 3866/192, ALRM II/I h 311/192. – Pl: *urle*. – Și: **húrlă** s. f. ALR II/I MN 129, 3866/192, ALRM II/I h 311/192. – Din scr. **urla**”.

2.1. În MDA 2002/671, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**hurlă** *sf* [At: ALRM II/I h 387/ Pl: *~le/* E: nct] (Reg) Horn”.

2.2. În MDA 2003, IV/1144, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**urlă**² *sf* [At: SCRIBAN, D./ V: **hu~**/ Pl: *~le/* E: srb **urla**] **1** (Trs) Burlan (**1**). **2** (Reg; în *hurlă*) Horn (**1**)”.

II. Observații:

1. Să observăm, mai întâi, că, în DA 1934, forma lexicală **húrlă** nu este, motivat, lucrată nici ca articol lexicografic independent și nici ca articol

lexicografic de trimitere, ceea ce înseamnă că articolul lexicografic independent din MDA 2002/671, articol reprodus integral mai sus (sub I.2.1.), rescrie, mecanic, un articol din DA ms.

2. În al doilea rând, vom observa că în ALRM II/I h. 387 (=, în abrevierea utilizată de mai multă vreme de noi, ALRM II 1940, h. 387), sursă menționată ca primă atestare a formei-titlu **húrlă**, sunt publicate, interpretativ, cu titlul: *(Pe) HORN (iese fum)* și traducerea în franceză: „(La fumée sort par la) CHEMINÉE”, răspunsurile înregistrate fonetic de Emil Petrovici la întrebarea lexicală onomasiologică pentru poziția [3865] = „Pe horn iese fum” din *Chest. ALR II 1988/117*. În punctul de anchetă 192 (= Covasna), pentru „horn”, s-a înregistrat termenul **hurlă** (vezi, pentru forma de plural și pentru accent, ALR II 1940, h. 278, precum și, ca o confirmare a termenului **húrlă**, ALR II 1940, MN, p. 129, întrebarea [3866]; ALRM II 1940, h. 311; tot ca o confirmare a lui **húrlă** în punctul de anchetă 192 din rețeaua ALR II, vezi, acum, și derivatul sufixal **hurlár** = „coșar” în ALR II 1956, II, h. 508, ALRM II 1956, h. 345).

3. În al treilea rând, vom observa că redacția MDA lucrează forma lexicală **hurlă** o dată (în MDA 2002/671) ca articol lexicografic independent având etimologia necunoscută (vezi, *supra*, I.2.1.) și altă dată (în MDA 2003, IV/1144), prin rescrierea mecanică a articolului din DLR 2002/345–346, ca variantă lexicală a formei-titlu **úrlă**, cu etimologia cunoscută: srb = scr. **urla**, precizând că, indiferent de originea formei **urlă** (vezi, acum, în Ioniță 2002/182, și soluția etimologică avansată încă din 1995 de harnicul lingvist reșițean Vasile C. Ioniță: „foarte probabil un postverbal al lui **urla** vb.”, explicație considerată, pe bună dreptate, neplauzibilă de regretatul mare lingvist Andrei Avram în Avram 2006/156), forma covăsneană **húrlă** provine (influențată fiind și de cuvântul **horn**) din **úrlă**, constituind, de fapt, o variantă lexicală a acestei forme-titlu.

4. În al patrulea rând, vom observa că etimologic, formal și semantic, ne găsim în fața unei singure unități lexicale biformale, forma **úrlă** primind, lexicografic, statut de formă-titlu (=, altfel zis, leună), iar forma **húrlă**, statut de variantă lexicală, cum, foarte clar, rezultă din DLR 2002/345–346 și MDA 2003, IV/1144.

5. În al cincilea (și ultimul) rând, redacția clujeană a DLR, s. n., litera **H** va elabora, pentru acest regionalism, doar un articol lexicografic de trimitere: **HÚRLĂ** s. f. vezi **úrlă**².

2. *Formele lexicale*: **HURLÓI** = **HURLÓU** = **HURLOÁIE** = **HORLÓI** = **ORLÓI** = **URLÓI** = **URLOÁIE** < (**h**)úrlă în opoziție onomasiologică cu forma: **HORNÓI** < **horn**

I. Articole lexicografice:

1.1. Adoptând, „de pe la mijlocul literei **B** înainte”, „metoda «cuiburilor» lexicale, potrivit căreia derivatele sunt subsumate cuvântului-matră, figurând în același articol cu acesta” (Seche 1969/50), redacția DA 1934/407, în cadrul articolului lexicografic consacrat substantivului **horn**, înregistrează, în secțiunea consacrată derivatelor acestui substantiv, următoarele forme lexicale:

„A u g m e n t a t i v: **hornói** s. a. = fuma ECONOMIA 57, (cu disimilare: **hornóñ* > **horlóñ*) **horlóí** s. a. H. XI 365. *Cade din coș sau hurloi funingină*. CALENDARIU (1814) 87/3, (Ban., Munt., Transilv. de sud) **hurlóí** (Ban. *hurlón*) = țeava, tubul de la cuptor, care duce fumul în pod (VICIU, GL.) [...], **urlóí** s. a. = coș, horn (LIUBA, LB) [...] (Ban., sub formele (*h*)*urloñ*) [...]”.

1.2. În DA 1934/406, este lucrat următorul articol lexicografic de trimitere:

„**HORLÓI** s. a. v. **horn**”.

2. În DLR 2002/348, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**URLÓI** s. n. (Prin Transilv., Munt. și Olt.) Coș prin care iese fumul [...]. – Pl.: *urloaie*. – Și: (regional) **hurlóí** [...], **orlóí** (ALR II/I h 278/833) s. n., **hurloáie** (ALR II/I h 278/574, ALRM II/I h 387/574) s. f. – Cf. *h o r n*”.

3.1. În MDA 2002/660, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**hornoi** *sn* [At: CALENDARIU (1814) 87/3/ V: ~*rloi*, **hurloi**, **hurlou**, **urloi**/ Pl: ~*oaie*/ E: **horn** + *-oi*] [... = redactarea a 8 sensuri; paranteza n. – I. M.]”.

3.2. În MDA 2003, IV/1144, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**urloi** *sn* [At: KLEIN, D. 489/ V: (reg) **hurloaie** *sf*, **hu~**, **or~**/ Pl: ~*oaie*/ E: *nt*] [... = redactarea a 11 sensuri; paranteza n. – I. M.]

articol redactat prin rescrierea necritică a articolului lexicografic din DLR 2002/348 (vezi, *supra*, 2).

3.3. Redacția MDA 2002 înregistrează și următoarele articole lexicografice de trimitere:

3.3.1. „**hurloi** *sn* vz **hornoi**”;

3.3.2. „**hurloi** *sn* vz **hornoi**”;

3.3.3. „**hurlou** *sn* vz **hornoi**”.

II. Observații:

1. Să observăm, mai întâi, că, manifestând (și de această dată) inconsecvență, redacția DA 1934 nu a redactat un articol *lexicografic* de trimitere și pentru varianta lexicală **hurlói**.

2. În al doilea rând, vom observa că redacția clujeană a DLR, s. n., litera **O** nu a redactat și un articol lexicografic de trimitere pentru varianta lexicală **orlói**. Absența din DLR 1969 a unui asemenea articol lexicografic subordonator este, desigur, pe deplin motivată, întrucât fișa sau fișele ce atesta(u) forma lexicală **orloi** se afla(u) în „câmașa” lexicografică a cuvântului **urloi**, pe de o parte, iar, pe de altă parte, volumul consacrat cuvintelor începătoare cu litera **u-** a apărut în 2002, iar cel dedicat cuvintelor cuprinzând litera **o-**, în 1969.

3. În al treilea rând, vom observa că redacția MDA, care (vezi, *supra*, I.3.3.) a redactat și publicat trei articole lexicografice de trimitere pentru variantele lexicale **horloi**, **hurloi** și **hurlou**, nu a redactat și publicat un astfel de articol lexicografic de trimitere și pentru variantele lexicale: **hurloáie**, **orlói**.

4. În al patrulea rând, vom observa și vom preciza că, încă din anul 1914 (vezi, în acest sens, DA 1934/401 și 417, în josul paginilor, sub coloanele din stânga datele: 28 V 1914 – 16 VI 1914, perioadă în care a fost redactată fascicula 26 din tom. II, partea I, cuprinzând și articolul lexicografic reprezentând familia cuvântului **horn**), Sextil Pușcariu consideră, în mod greșit (considerăm și noi), că, *direct*, forma reală **hornói** și forma *ireală* = asteriscală *hornón*, pe de o parte, iar, pe de altă parte, *indirect* = intermediat (sau, dacă vreți, înlănțuit), forma *ireală* = asteriscală *horlón* și formele *reale* **horlói**, **hurlói** (= *hurlón*, în Banat), **urlói** (= *urlón*, în Banat) descind, toate aceste forme **ireale** (= reconstruite de conducătorul marelui nostru dicționar academic) și **reale**, din împrumutul de origine ucraineană **horn**, cu sufixul (de origine latină) *-ón* (=, sub această înfățișare românească primară, o formă, astăzi, numai dialectală, fiind una dintre caracteristicile subdialectului bănățean) sau *-oi* (=, sub această înfățișare românească secundară, o formă dialectală și literară), ale acestui element lexical al limbii române. Din redactarea realizată de DA 1934/407 rezultă, clar (dar greșit), că toate formele reale constituie etimologic, formal și semantic (= semasiologic) evaluate, o singură unitate lexicală, având, lexicografic prezentată, ca formă-titlu semnificantul **hornói**, iar ca variante lexicale, formele: **horlói**, **hurlói** și **urloi**. Ultima formă lexicală (cunoscută, de autorul volumului *Brașovul de altădată*, din această localitate ardelenească: „Pe cât de uniforme erau casele, pe atât de variate erau «urloaietele», adică coșurile” – Pușcariu 1977/82) reprezintă, de fapt, și ultima za a lanțului etimologic (de

sorginte evident neogramaticească), explicație etimologică „înlănțuită” care arată astfel: **horn** + *-oń* („pe vremea când sufixul *-oi* avea structura [ońu] sau [oń]”, precizează Avram 2006/154) > ***hornón** >, prin disimilarea lui *n-ń* în *l-ń*, ***horlón** >, prin adoptarea inovației *-oi* pentru *-oń*, **horlói** >, prin „căderea regulată a lui *h* în dialectul brașovenesc”, precizează Lacea 1929/404, **orlói** (formă *r e a l ă* neînregistrată, motivat, de DA 1934/407, dar pentru care vezi, *supra*, I.2.) >, prin trecerea lui *-o-* neaccentuat la *-u-*, **urlói**.

5. În al cincilea rând, vom observa că, în timp ce forma **orlói** (premergătoare imediat formei **urloi** în explicația pușcariană) a fost, între timp, atestată, fiind, deci, astăzi, o formă lexicală *r e a l ă*, formele ***hornón** și ***horlón**, forme lexicale hotărâtoare în etimologia propusă de S. Pușcariu, nu știm să fi fost, într-un fel sau altul, filologic și/sau dialectologic, atestate.

6. În al șaselea rând, vom observa că fondatorul școlii clujene de lingvistică a susținut etimologia avansată lexicografic în anul 1914 *p e t o t p a r c u r s u l v i e ț i i s a l e*. Pentru realismul acestei constatări, a se vedea: Pușcariu 1920–1921/324; Pușcariu 1924/850 (: „Precum am arătat însă în Dicționarul Academiei (supt cuvântul *horn*), acest *urloi* are, în românește, variantele *horloi* și chiar *hornoi*, care dovedesc că avem a face cu un derivat în *-oi* din *horn*, cf. DR., I, 324”, citat din care reiese clar că Sextil Pușcariu se referă la fascicula redactată în 1914 și nu la volumul apărut în 1934); Pușcariu 1943/378 (studiul fiind un fragment din capodopera pușcariană: *Limba română*); Pușcariu (1959 =) 1994/134.

7. În al șaptelea rând, etimologia promovată, cu atâta insistență, de S. Pușcariu a fost, după informația noastră (ce poate fi, desigur, incompletă), admisă doar de C. Lacea (vezi Lacea 1929/403–404), pe de o parte, iar, pe de altă parte, a fost respinsă de H. Jarnik (care, aflăm din Pușcariu 1924/850, credea că **urloi** <, prin metateză, **ulroi** < lat. **ollula**, etimologie respinsă, pe bună dreptate, de Pușcariu 1920–1921/324); DLR 2002/348 (vezi, *supra*, I.2.); Ioniță 2002/176–182; Avram 2006/153–157.

8. În al optulea rând, vom preciza că, *i n d i f e r e n t* de etimologia lui **urlă**² din DLR 2002/345–346 (vezi, *supra*, nota lexicografică nr. 1, sub I.1.), **urlói** este, considerăm și noi, un derivat augmentativ al regionalismului **urlă**², cum, încă din anul 1995, a afirmat Vasile C. Ioniță. Într-adevăr, „nimic nu ne împiedică să derivăm pe *urloi* din *urlă*²” (Ioniță 2002/179).

Notă. În ceea ce privește secțiunea etimologică din DLR 2002/348 (vezi, *supra*, I.2.), Andrei Avram, chiar în fraza de început a notei etimologice: **URLÓI**, afirmă: „Deși în partea etimologică a articolului cu acest titlu nu găsim decât trimiterea «cf. *horn*», se înțelege că în DLR a fost acceptată, cel puțin în parte, părerea lui Sextil Pușcariu, DR I, 1920–1921, p. 324, potrivit căreia «*urloi* derivă din *hornónu*, augmentativul lui *horn*»”

(Avram 2006/153). În legătură cu această afirmație, trebuie făcute, considerăm, următoarele precizări:

a. Inițial, înainte de a prezenta comisiei academice de etimologii manuscrisul volumului cuprinzând cuvintele începătoare cu **U-**, redacția clujeană a DLR a indicat, pentru secțiunea consacrată etimologiei, formula: „Etimologie necunoscută” și, marginal, atenționarea: „Pentru comisie: în DEX s-a dat: Et. nec. Cf. *urla*. În DA: de la *horn*” (vezi Ioniță (1995=) 2002/177, 182, nota 2).

b. După discuțiile ce au avut loc în cadrul ședinței comisiei de etimologii, soluția (la fel de științifică ca orice soluție etimologică ce menționează un etimon) „etimologie necunoscută” a fost înlocuită, greșit (credem noi), cu formula: „Cf. *horn*”. Spunem greșit, deoarece, conform normelor de redactare a DLR (serie nouă), formula exactă ar fi fost: „Etimologie necunoscută. Cf. DA, s.v. *horn*”.

c. Lucrarea, în DLR 2002/348, a formelor lexicale: **urlói**, **hurlói**, **orlói** și **hurloáie** nu ca variante lexicale ale viitorului articol lexicografic **hornói** din DLR, *serie nouă*, articol ce va fi elaborat tot de redacția clujeană, ci ca forme lexicale ce reprezintă o altă unitate lexicală pluriformă, constituie, desigur, un indiciu foarte clar că redacția clujeană și cea națională resping etimologia atât de îndrăgită de marele lingvist Sextil Pușcariu.

9. În al nouălea rând, vom observa că redacția clujeană a DLR 2002/348 nu a inclus printre variantele lexicale ale lui **urloi** și forma lexicală **horlói** (pentru care, vezi DA 1934/407), considerând-o, probabil, datorită silabei inițiale (**hor-**), o variantă lexicală a derivatului **hornói** (cum a considerat-o Sextil Pușcariu), când ea, de fapt, în mod cert (credem) este (influențată fiind formal de *horn*) o variantă lexicală a lui **urlói**, variantă din care descinde (prin afereza lui *h-*) forma lexicală **orlói**, inclusă, corect, între variantele formei-titlu **urloi**.

10. În al zecelea rând, vom observa că redacția MDA 2002/660 *r e r e d a c t e a z ă* articolul lexicografic independent intitulat **hornói** (vezi, *supra*, I.3.1.) pe baza informației lingvistice din DA 1934/407 (via DA ms), pe de o parte, iar, pe de altă parte, aceeași redacție *r e r e d a c t e a z ă* articolul lexicografic independent **urlói** (vezi, *supra*, I.3.2.) prin rescrierea articolului lexicografic din DLR 2002/348 (vezi, *supra*, I.2.), precizând, totodată, că forma lexicală **hurlóu** nu este înregistrată nici în DA 1934/407 și nici în DLR 2002/348. Nici noi, în documentarea lexicală pe care am realizat-o în vederea redactării acestei note lexicografice, nu am întâlnit o asemenea variantă lexicală, variantă ce, credem, aparține redactorului articolului din MDA 2002/660, fiind, probabil, o interpretare greșită a formei autentice **hurlói** (=, în rostirea bănătenilor, *hurlón*).

11. În al unsprezecelea rând, vom observa că redacția MDA, rescriind *m e c a n i c = n e c r i t i c* articolele lexicografice din DA (via DA ms) și DLR (serie nouă), lucrează formele lexicale **urlói** și **hurlói** o

d a t ă (în MDA 2002/660) ca variante lexicale ale cuvântului **hornói**, iar, a l t ă d a t ă (în MDA 2003, IV/1144), pe **urlói** ca formă-titlu și pe **hurlói** ca variantă lexicală a acesteia.

12. În al doisprezecelea (și ultimul) rând, ca o concluzie a observațiilor noastre de mai sus, redacția clujeană a DLR, serie nouă, litera **H** va elabora un articol lexicografic independent pentru unitatea lexicală **hornói** (< **horn** + *-oi*), pe de o parte, iar, pe de altă parte, va redacta următoarele trei (în baza informației lingvistice cunoscute până-n prezent) articole lexicografice de trimitere: **HURLOÁIE** s.f. vezi **urloi**; **HORLÓI** s.n. vezi **urloi** și **HURLÓI** s.n. vezi **urloi**.

3. IEGÚŤĂ = UIEGÚŤĂ

I. Articole lexicografice:

1. În DLR 2002/26, este lucrat următorul articol lexicografic:

„**UIEGÚŤĂ** s. f. (Regional) 1. Diminutiv al lui *uiagă* (1) [...]. 2. Diminutiv al lui *uia gă* (2) [...]. – Și: **oiegúťă** [...], **iegúťă** s. f.”.

2.1. În MDA 2003, III/13, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**iegúťă** sf [At: DA ms/Pl: *~te/ E: iagă + -uťă*] (Reg, șhp) Cinzeacă”.

2.2. În MDA 2003, IV/1100, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**uiegúťă** sf [At: TOMICI, C. A. 56/12/ V: *oi~*, **iegúťă**/ Pl: *~te/ E: uiagă + -uťă*] 1-4 (Reg; șhp) *Uiagă* (1-2) (mică)”.

II. Observații:

1. Să observăm, mai întâi, că, într-adevăr, **iegúťă** este, etimologic evaluată această formă lexicală, un derivat diminutival al substantivului regional **iágă**, care, însă, nu este, tot etimologic evaluată această formă lexicală, decât o variantă lexicală a regionalismului **uiágă** (vezi, în acest sens, DLR 2002/25, MDA 2003, IV/1100).

2. În al doilea rând, dacă **iagă** este o variantă lexicală a lui **uiagă**, atunci, desigur, și forma **iegúťă** nu este decât o variantă lexicală a regionalismului **uiegúťă**, cum c o r e c t procedează redacția DLR, și nu cum i n c o r e c t procedează redacția MDA, care, rescriind mecanic și necorelat articolele din DA (via DA ms) și DLR, lucrează forma **iegúťă** o dată ca unitate lexicală i n d e p e n d e n t ă, iar altă dată, ca variantă lexicală, cum nu o singură dată se potrec lucrurile în acest mic dicționar academic.

3. În al treilea (și ultimul) rând, redacția clujeană a DLR, s.n., litera **I**, va elabora, desigur, doar un simplu articol lexicografic de trimitere: **IEGÚȚĂ** s. f. vezi **uiegúță**.

4. **IÉRHĂ = ÍRĂ = ÍRHĂ = ÉRHĂ**

I. Articole lexicografice:

1.1. În DA 1934/454, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**IÉRHĂ** s. f. *Peau de veau mégie*. – (Transilv. Mold.) Piele de oaie (com. N. DRĂGANU) s. de vițel, subțire, foarte bine tăbăcită, care se aplică la bondiță și pe care cos florile, t a s m á (ȘEZ. V 72/17, cf. L.B.), cf. m e ș i n ă. *Punga... cu baieri din fășii de piele (ierhă) frumos împletite*. FRÂNCU-CANDREA, M. 23. [...]. – Din ung. **irha** s. din slav (sârb., rut.) **irha, jerha**, idem (< v. germ. *irch, erch* < lat. *hircus*)”.

1.2. Tot în DA 1934, dar la pagina 889, este lucrat următorul articol lexicografic de trimitere:

„**ÍRĂ** s. f. (Tăbăc.) v. **irhă**”.

1.3. Și tot în DA 1934, la pagina 891, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**ÍRHĂ** s. f. (Tăbăc.) *Cuir*. – I e r h ă, piele (CABA, SĂL.) foarte subțire (VAIDA), tăbăcită, mai ales albă (STAN, M. 255); (subt forma *iră*) blană rasă de păr [...]/ P. a n a l. (La plur.) **Iruri** =locurile [...]. [Și: **íră** s. f.]. – Din ung. **irha** «piele tăbăcită». Cf. i e r h ă”.

2.1. În MDA 2002/313, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**erhă** sf [At: DEX/ Pl: ?/ E: mg **irha**, pn **jercha**] (Reg) Piele de vițel foarte subțire, bine tăbăcită, care se aplică pe bundițe și pe care se brodează flori”.

2.2. În MDA 2003, III/15, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**ierhă** sf [At: ȘEZ. V, 72/17/ Pl: ?/ E: mg **irha**, ucr. **ирха**] (Reg) Piele de oaie tăbăcită, care se aplică la bundiță și pe care se cos flori Si: *meșină*”.

2.3. În MDA 2003, III/91, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**irhă** sf [At: CADE/ V: er~, **ierhă**, **iră**/ Pl: ~he/ E: mg **irha**] **1** Piele de oaie sau de vițel, mai ales albă, foarte subțire, tăbăcită. **2** (Îf *iră*, *ierhă*) Curelușă subțire folosită de ciobani pentru a coase cojoacele. **3** (Lpl) Locuri de sub picioare, la o piele de animal, unde nu este păr. **4** (Îf *iră*) Blană rasă de păr”.

2.4. În MDA 2003, III/89, este lucrat și următorul articol lexicografic de trimitere:

„**iră** sf vz **irhă**”.

3. În DLR 2009/352, este lucrat următorul articol lexicografic de trimitere:

„**ÉRHĂ** s. f. v. **ierhă**”.

II. Observații:

1. În primul rând, vom observa că redacția pușcariană a marelui nostru dicționar academic nu cunoaște și forma lexicală **érhă**, ci doar formele lexicale **ierhă**, **iră** și **irhă**, lucrate, însă, greșit, formele **ierhă** (cu etimologie externă directă multiplă) și **irhă** (cu etimologie externă directă unică) sunt considerate unități lexicale independente și, fiind astfel considerate, sunt lucrate ca articole lexicografice independente, pe de o parte, iar, pe de altă parte, forma **iră** este considerată variantă lexicală a cuvântului-titlu **irhă**, fiind lucrată, având acest statut lexicografic, ca articol lexicografic de trimitere.

2. În al doilea rând, vom observa că redacția MDA, cunoscând și forma lexicală **érhă**, elaborează, la fel de greșit, nu două articole lexicografice independente și unul de trimitere, ci trei articole lexicografice independente (pentru formele **érhă**, **ierhă** și **irhă**) și unul de trimitere (pentru forma **iră**), cu toate că, trebuie observat și precizat, nu numai forma **iră** are, în structura articolului **irhă** (vezi, *supra*, I.2.3.), statut de variantă lexicală, ci, corect, și formele **erhă** și **ierhă** au acest statut, dar pentru care, însă, nu sunt elaborate două articole lexicografice de trimitere, ci, repetăm, au fost redactate, incorect, două articole independente. Așadar, în MDA, formele **erhă** și **ierhă** au un dublu statut lexicografic, o dată apar ca unități lexicale independente, iar a doua oară, ca variante lexicale.

3. În al treilea rând, vom observa că – etimologic, formal și semantic, evaluate – cele patru forme lexicale constituie, în realitate, o unică unitate lexicală, cu (acceptând soluția lexicografică avansată de redacția ieșeană a DLR 2009/352) forma-titlu **ierhă** și variantele lexicale **iră**, **irhă** și **érhă**, cu precizarea că noi credem că **erhă** nu este o variantă lexicală, ci una ortografică, care trebuia în MDA și trebuie în DLR, s. n., să fie consemnată în secțiunea consacrată formelor introduse prin formula: „S(cris) și...”.

4. În cel de al patrulea (și ultimul) rând, redacția clujeană a DLR, s. n., litera **I** va elabora nu două și nici trei articole lexicografice independente, ci un singur astfel de articol, având ca leamnă forma **ierhă** și ca variante lexicale formele **iră** și **irhă**.

5. IEROĂGĂ = IERÚGĂ

I. Articole lexicografice:

1.1. În DA 1934/457, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**IERÚGĂ** s. f. *Canal qui conduit l'eau au moulin.* [...] [Și: **irúgă** [...]; **ieroăgă** s. f. = loc neted și cufundat: *Am cosit la ieroaga aceea.* VICIU, GL.] Cf. ier ec. – Din sârb. s. rus. **jaruga** «canal» (< turc. *jaryk*), cf. *virugă, viroagă*”.

1.2.a. În DA 1934/455, este lucrat următorul articol lexicografic de trimitere:

„**IEROĂGĂ** s. f. v. *ierugă*”.

1.2.b. În DA 1934/894, este lucrat următorul articol lexicografic de trimitere:

„**IRÚGĂ** s. f. v. *ierugă*”.

2.1. În MDA 2003, III/17, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**ierugă** sf [At: I. IONESCU, M. 393/ V: ~rog sn, ir~/ S și: (înv) e~/ Pl: ~ugi/ E: rs **япуга**] [...]”.

2.2. În MDA 2003, III/16, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**ieroagă** sf [At: VICIU, GL./ Pl: ~age/ E: ns] (Reg) Loc neted și adâncit”.

2.3.a. În MDA 2003, III/16, este lucrat următorul articol lexicografic de trimitere:

„**ierog sn vz ierugă**”.

2.3.b. În MDA 2003, III/92, este lucrat următorul articol lexicografic de trimitere:

„**irugă** sf vz *ierugă*”.

II. Observații:

1. Să observăm, în primul rând, că forma **ieroágă** este înregistrată în DA pe baza unei unice atestări: „VICIU, GL.”, sursă menționată în MDA ca fiind prima atestare a formei, fără a (ne) preciza, însă, dacă această atestare constituie sau nu și unica atestare.

2. În al doilea rând, vom observa că în timp ce în DA forma **ieroagă** este considerată o variantă lexicală a lui **ierugă**, fapt pentru care redacția pușcariană a dicționarului redactează și un articol lexicografic de trimitere, aceeași formă este considerată de către redacția MDA ca reprezentând o unitate lexicală independentă, elaborându-se, astfel, un articol lexicografic independent.

3. În al treilea (și ultimul) rând, precum redacția DA, considerăm și noi că forma **ieroagă**, influențată formal de cuvântul **viroagă**, constituie nu o altă unitate lexicală, ci numai și numai o variantă lexicală a regionalismului **ierugă**.

6. IGÁN, -Ă = VIGÁN, -Ă

I. Articol lexicografic:

În MDA 2003, III/19, este lucrat următorul articol lexicografic independent:

„**igan**, ~ă a [At: PAȘCA, GL./ Pl: ~i, ~e/ E: nct] (Reg) Zburdalnic”.

II. Observații:

1. Să observăm, mai întâi, că formele adjectivale regionale **igan**, **igánă** nu figurează în DA 1934, ceea ce înseamnă că prezența lor, ca articol lexicografic independent în MDA, cu etimologia necunoscută se explică, considerăm, prin rescrierea necritică a unui articol din DA ms.

2. În al doilea rând, formele *igan*, *-ă*, având ca primă atestare sursa: „PAȘCA, GL.”, nu sunt, folosindu-ne de o frecventă exprimare promovată de DA, decât „rostirea dialectală” a formei regionale **vigán**, **-ă** (< magh. **vigan**), pentru care vezi DLR 2002/524, precizând că, în cadrul citatelor exemplificatoare reproduse de redacția ieșeană, sunt prezente, în conformitate cu normele dicționarului, și formele literale *ghigan*, *gigan*, *igană* (pentru aceasta se menționează chiar un citat din PAȘCA, GL./ 35: *Igană copilă!*), forme care, spre deosebire de DLR (s.n.), au, teoretic, statut lexicografic de variante lexicale în DA și DA ms. În DLR, serie nouă, aceste forme fonematice dialectale regulate sau legice nu au, principial, un asemenea statut lexicografic, fapt pentru care, teoretic, sunt întotdeauna *literarizate* (vezi, în acest sens, Mării 2018/236 etc., grupaj de note

lexicografice în care, din păcate, sunetele *ki* (pentru literarul *pi*) au devenit la tipar, izolat și în cuvinte, 'ni).

3. În al treilea (și ultimul) rând, concluzionând, vom spune că redacția clujeană a DLR, s. n., litera **I** nu va trebui să țină seama de articolul lexicografic din DA ms și MDA.

Abrevieri bibliografice

- ALR II 1940; 1956 = *Atlasul lingvistic român*. Partea a II-a, sub conducerea lui Sextil Pușcariu, de Emil Petrovici, vol. I, Sibiu–Leipzig; *Atlasul lingvistic român*. Partea a II-a, serie nouă, de Emil Petrovici, redactor principal: Ioan Pătruț, vol. I, București, Editura Academiei.
- ALRM II 1940; 1956 = *Micul Atlas lingvistic român*. Partea a II-a, sub conducerea lui Sextil Pușcariu, de Emil Petrovici, vol. I, Sibiu–Leipzig; *Micul Atlas lingvistic român*. Partea a II-a, serie nouă, de Emil Petrovici, redactor principal: Ioan Pătruț, vol. I, București, Editura Academiei.
- Avram 2006 = Andrei Avram, *Comentarii și ipoteze etimologice*, București, Editura Academiei Române (colecția „Etymologica” 23).
- Chest. ALR II 1988 = *Chestionarul Atlasului lingvistic român II*, elaborat [...] de Emil Petrovici și editat [...] de Doina Grecu, I. Mării, Rodica Orza, S. Vlad; coordonator: I. Mării, Cluj-Napoca, Universitatea din Cluj-Napoca, Institutul de Lingvistică și Istorie Literară.
- DA 1934 = Academia Română, *Dicționarul limbii române*. Tomul II, partea I: **F–I**, București.
- DLR 1969; 2002 (**U**); 2002 (**V**); 2009 = Academia Română, *Dicționarul limbii române (DLR)*, serie nouă, tom. VII, partea a 2-a, litera **O**, 1969; tom. XII, partea a 2-a, litera **U**, 2002; tom. XIII, partea a 2-a, litera **V**: *venial – vizurină*, 2002; tom. I, partea a 7-a, litera **E**: *e – erzaț*, 2009, București, Editura Academiei Române.
- Ioniță 2002 = Vasile C. Ioniță, *Contribuții lingvistice. Onomastică. Lexicologie*, vol. **1**, Timișoara, Editura Eurostampa.
- Lacea 1929 = C. Lacea, **Urloii**, în DR, V, 1927–1928, Cluj, p. 403–404 (la rubrica: *Etimologii*).
- Mării 2018 = Ion Mării, *Note lexicografice*, în *Lucrările celui de-al XVII-lea Simpozion Internațional de Dialectologie*, Cluj-Napoca, Editurile Argonaut și Scriptor, p. 221–247.
- MDA 2002; 2003, III; 2003, IV = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Micul dicționar academic*, vol. II, **D–H**, 2002, vol. III, **I–Pr.**, 2003; vol. IV, **Pr.–Z**, 2003, București, Editura Univers Enciclopedic.
- Pușcariu 1920–1921 = Sextil Pușcariu, *Câteva cazuri de asimilare și disimilare în limba română*, în DR, I, 1920–1921, p. 322–330.
- Pușcariu 1924 = Sextil Pușcariu, [recenzie la] H. Jarnik, *Románské etymologie*, în DR, III, 1922–1923, p. 850.

- Pușcariu 1943 = Sextil Pușcariu, *Disimilarea, diferențierea, despicarea, disocierea și înmugurirea sonantelor – Un capitol de fonetică românească*, în DR, X, partea a II-a, 1943, p. 374–403.
- Pușcariu 1977 = Sextil Pușcariu, *Brașovul de altădată*. Cuvânt înainte de Ioan Colan. Ediție îngrijită de Șerban Polverejan, Cluj-Napoca, Editura Dacia.
- Pușcariu 1994 = Sextil Pușcariu, *Limba română*, vol. II. *Rostirea*, ediția a II-a, îngrijită de Magdalena Vulpe, studiu introductiv de Andrei Avram, București, Editura Academiei Române.
- Seche 1969 = Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexicografiei române*, vol. II, București, Editura Științifică.